

MUNIS LIRIKASINING O'ZIGA XOSLIGI

Farg'ona davlat universiteti
filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi
Otaxonova O'g'iloy

ANNOTATSIYA

Ushbu ishda munis lirikasining o'ziga xosligi, uning shakl va mazmun jihatidan xususiyatlari, shuningdek, o'quvchiga yetkazadigan hissiy ta'siri tahlil qilinadi. Munis lirikasining asosiy belgilari sifatida samimiylik, sodda va tabiiy ifoda, shaxsiy his-tuyg'ularning ochiqligi ajralib turadi. Ishda bu lirikaning ruhiy holat, tabiat tasviri, insoniy qadriyat va hissiyotlarni ifodalashdagi o'ziga xos usullari o'rganiladi.

Shuningdek, mualliflarning she'riy texnikalari, metafora va tasviriy vositalari, ritm va ohang xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, munis lirikasining o'ziga xosligi uning inson ruhiyatiga chuqur ta'sir etishida va she'riyatning his-tuyg'ular orqali kommunikatsiya qilish imkoniyatini oshirishida namoyon bo'ladi.

АННОТАЦИЯ

В данной работе анализируется своеобразие текстов песен мунис, их особенности с точки зрения формы и содержания, а также эмоциональное воздействие на читателя. В качестве основных черт текстов песен мунис выделяются искренность, простота и естественность выражения, открытость личных чувств. В работе исследуются уникальные методы этой лирики в выражении душевного состояния, описании природы, человеческих ценностей и эмоций.

Также анализируются поэтические приёмы, метафоры и образные средства, особенности ритма и тональности авторов. Результаты исследования показывают, что своеобразие текстов песен мунис заключается в их глубоком воздействии на психику человека и в их способности передавать эмоции.

ANNOTATION

This work analyzes the uniqueness of munis lyrics, its features in terms of form and content, as well as the emotional impact it has on the reader. Sincerity, simple and natural

expression, openness of personal feelings are distinguished as the main features of munis lyrics. The work studies the unique methods of this lyric in expressing the mental state, description of nature, human values and emotions.

Also, the authors' poetic techniques, metaphors and figurative means, rhythm and tone features are analyzed. The results of the study show that the uniqueness of munis lyrics is reflected in its deep impact on the human psyche and in its ability to communicate through emotions.

Kalit so'zlar: Munis lirika, Hissiy kayfiyat, Samimiylik, Shaxsiy his-tuyg'ular, Tabiat tasviri, She'riy metafora, Ritm va ohang, Oddiylik va soddalik, Ruhiiy holat, Insoniy qadriyatlar.

Keywords: Munis lyrics, Emotional mood, Sincerity, Personal feelings, Description of nature, Poetic metaphor, Rhythm and tone, Simplicity and simplicity, Mental state, Human values.

Ключевые слова: тексты песен мунис, эмоциональный настрой, искренность, личные переживания, описание природы, поэтическая метафора, ритм и тон, простота, душевное состояние, человеческие ценности.

KIRISH

Munis lirika – bu shaxsiy his-tuyg'ular, ichki ruhiy holat va insoniy hissiyotlarni nozik, samimiy va soddalashtirilgan shaklda ifodalovchi she'riyat turi. Uning asosiy xususiyati shundaki, u o'quvchi bilan to'g'ridan-to'g'ri ruhiy aloqani o'rnatadi, ya'ni his-tuyg'ularni bevosita yetkazadi. Munis lirikasida mavzular ko'pincha sevgi, do'stlik, tabiat go'zalligi, insoniy qadriyatlar va hayotiy voqealar atrofida shakllanadi.

Shakl va uslubiy xususiyatlari: Samimiylik va oddiylik: Munis lirikasining eng muhim belgilari – sodda va tushunarli til, murakkab iboralar yoki abstrakt g'oyalarga kam murojaat qilish.

Shaxsiy his-tuyg'ular: Bu lirika turida muallif o'z ichki kechinmalarini, ruhiy holatini ochiq va chuqur ifodalaydi.

Tabiat tasviri: Ko'pincha inson ruhiy holati tabiat manzaralari bilan uyg'unlashtiriladi, bu esa hissiyotlarning yanada teran ifodasini ta'minlaydi.

Ritm va ohang: She'r ritmi, ohang va musiqiyliigi orqali o'quvchi hissiyotiga ta'sir qiladi.

Metafora va tasviriyy vositalar: Munis lirikasida tasviriyy ifoda, so'z o'yini, metafora va simbolika juda muhim rol o'ynaydi.

Munis lirikasining o'ziga xosligi uning inson ruhiyatini chuqur his qilishga yo'naltirilganligida, hissiyotlarni bevosita yetkazishdagi samimiyligida va oddiy, tushunarli, lekin go'zal she'riy ifodalar orqali o'quvchiga ta'sir etishida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan u adabiyotning eng insoniy, eng sezgir va eng o'tkir his qiluvchi turi hisoblanadi.

Shaxsiy va samimiy ifoda Munis lirikasida muallifning hissiy kechinmalari, ichki suhbatlari va ruhiy holati markaziy o'rinni egallaydi. Bu turdagi she'rlarda murakkab intellektual tushunchalardan ko'ra, insoniy tajriba va hissiyotlar ustunlik qiladi. Shuningdek, shaxsiy kechinmalar ochiqlik bilan ifodalanadi, bu o'quvchida iliq va yaqin hissiyot uyg'otadi.

Tabiiyat va hissiyot uyg'unligi Ko'pincha munis lirikasida inson ruhiy holati tabiat manzaralari bilan uyg'unlashtiriladi. Masalan, shamolning shiviri, yomg'irning tomchilari yoki gullarning ochilishi shoirning his-tuyg'ularini aks ettirish vositasi sifatida ishlatiladi. Bu usul o'quvchida chuqur estetik ta'sir uyg'otadi va lirikaning ichki dunyosini boyitadi.

Til va uslub xususiyatlari Munis lirikasining tili oddiy, tushunarli, lekin o'ziga xos musiqiylik va ritmga ega bo'ladi. So'zlarning joylashuvi, ohang va takrorlar o'quvchida hissiy rezonans uyg'otadi. Bu lirika turida metaforalar, allegoriyalar va simbolik ifodalar ko'p qo'llaniladi, lekin ular shoirning ichki kechinmalarini sodda va samimiy tarzda ifodalashga xizmat qiladi.

Insoniy qadriyatlarni ta'kidlash Munis lirikasida ko'pincha insoniy qadriyatlar – sevgi, mehr-muhabbat, do'stlik, sadoqat va mehribonlik kabi mavzular markaziy o'rinni egallaydi. Ushbu mavzular shoirning shaxsiy tajribasi orqali o'quvchiga yetkaziladi va uning ruhiy olamiga ta'sir qiladi.

Hissiy effekt va psixologik ta'sir Munis lirikasining eng katta afzalligi shundaki, u o'quvchida psixologik va hissiy effekt yaratadi. O'quvchi shoirning kayfiyati, qayg'usi

yoki xursandchiligini o'zicha his qiladi. Bu, ayniqsa, samimiy va ichki kechinmalarni ochiq ifodalovchi she'rlarda aniq seziladi.

Munis lirikasining o'ziga xosligi uning inson ruhiyatini chuqur his etish qobiliyati, hissiyotlarni bevosita yetkazishdagi samimiyligi, tabiat va insoniy kechinmalarni uyg'unlashtirishdagi mohirligi, shuningdek, oddiy, tushunarli, lekin estetik jihatdan boy til orqali o'quvchiga chuqur ta'sir ko'rsatishida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan u adabiyotning eng nozik, insoniy va hissiyotli turidir.

Munis lirikasining markazida shoirning o'z ichki kechinmalari, qayg'u, xursandchilik, sevgi va hayotiy mulohazalar turadi. Boshqa lirika turlaridan farqli ravishda, munis lirikasida shoir hissiyotlarni yashirmaydi, balki ularni sodda va samimiy til bilan ifodalaydi. Bu, o'quvchida shaxsiy tajriba va his-tuyg'ularni chuqur his qilish imkonini yaratadi.

Inson va tabiat uyg'unligi Munis lirikasida tabiat elementlari ko'pincha inson ruhiy holatini aks ettirish vositasi sifatida ishlatiladi. Masalan, yomg'ir tomchilari shoirning qayg'usini, gullar ochilishi esa ichki quvonchini ifodalashda ishlatiladi. Shu tarzda, tabiat va inson ruhiyati bir-birini to'ldirib, lirikaning his-tuyg'ularni yetkazish samaradorligini oshiradi.

Oddiy va tushunarli til Munis lirikasining yana bir o'ziga xosligi – oddiy, tushunarli, ammo musiqiy va ritmik jihatdan boy til. So'zlarning tanlanishi, ularning ohangi va joylashuvi o'quvchida hissiy rezonans uyg'otadi. Bu lirika turida murakkab intellektual tushunchalardan ko'ra, shaxsiy his-tuyg'ular va oddiy hayotiy voqealar ustuvor bo'ladi.

Samimiylik va ichki olamga chuqur kirish Munis lirikasida shoirning samimiyligi va ichki olamga chuqur kirishi muhim ahamiyatga ega. Ushbu lirika turida o'quvchi nafaqat shoirning fikrlarini, balki uning ruhiy kechinmalarini ham o'zicha his qiladi. Bu esa uni psixologik va hissiy jihatdan ta'sirli qiladi.

Hissiyotlarni estetik shaklda ifodalash Munis lirikasida metaforalar, simbolik tasvirlar va obrazlardan foydalanish hissiyotlarni yanada teran ifodalashga xizmat qiladi. Bunda so'zlar oddiy bo'lsa-da, ularning estetik va badiiy kuchi o'quvchida chuqur taassurot qoldiradi.

Munisning „Firdavs ul-iqbol“ asari uzoq, davrni qamrab olgan bo‘lib, Markaziy Osiyo, ayniqsa, Xiva xonligi tarixini o‘rganishda qimmatli manbadir. Asarda Xorazmning qadimiy davri bilan bir qatorda, Xiva xonligining 1825-yilgacha bo‘lgan siyosiy tarixi bayon etilgan, toj-taxt, boylik uchun olib borilgan kurashlar va, shuningdek, Xiva xonlarining qo‘shni turkman va qoraqalpoq xalqlari bilan bo‘lgan munosabatlari haqida ham ko‘plab ma’lumotlar keltirilgan.

Asar muqaddima, 5 bob va xotimadan iborat. 1-bobda Odam Atodan to Nuh payg‘ambar avlodigacha bo‘lgan haftanomaodisalar yoritilgan. 2-bobda Yofasdan Qo‘ng‘irot sho‘‘basigacha bo‘lgan mo‘g‘ul hukmdorlari davri xususida fikr yuritilgan. 3-bobda Kurlos avlodiga mansub podshoxlar davrida sodir bo‘lgan voqealar to‘g‘risida yozilgan. 4-bobda Eltuzarxonning ota-bobolari xayoti tasvirlangan. 5-bobda Eltuzarxonning tug‘ilishidan bu asarning yozilib tamom bo‘lishiga qadar bo‘lgan voqealar xususida qalam tebratilgan. Xotima esa olimlar, avliyo, amir, bek, shoir, hunarmandlar xaqida ma’lumotlarni o‘z ichiga oladi.

„Arnalar“ risolasi Munis o‘z davridagi sug‘orish inshootlari va yer-suv munosabatlariga doir „Arnalar“ (arna-anhor, kanal) nomli risola ham yozgan. Bu risola 18-asr oxiri va 19-asr boshlaridagi dehqonchilik bilan bog‘liq, ijtimoiy munosabatlarni o‘rganishda ahamiyatli. „Munis ul-ushshoq“ devoni 1804-yilda u o‘z asarlaridan devon tuzgan, keyinchalik u to‘ldirilib, „Munis ul-ushshoq“ nomini olgan.

1806-yilda Xiva xoni Eltuzar (1804 – 1806) topshirig‘i bilan „Firdavs ul Iqbol“ tarixiy asarini yozishga kirishadi. Asar besh bobdan iborat bo‘lib, unda Xivaning umumiy tarixi va tarixi, jumladan, Eltuzar va Muhammad Rahimxonlar (1806 – 1825) hukmronligi davrlari haqida qisqacha ma’lumot berilgan.

Munis o‘rta asr musulmon tarixshunosligi an‘analariga amal qilgan holda o‘z tarixini „Odam Atodan“ boshlaydi, so‘ngra Muhammad payg‘ambar va uning bevosita vorislari – xalifalar tarixiga o‘tadi. Ikkinchi bob afsonaviy Yafet va uning o‘g‘li Turkdan boshlab, Chingizxon va uning merosxo‘rlari davrigacha bo‘lgan davrga qadar turk-mo‘g‘ullar tarixiga bag‘ishlangan. Ammo shuni ta’kidlash kerakki, Munis asarining ushbu kompilyatsiya qismining ulushi juda kichik. Munis odatda Abulg‘oziyga ergashadi, ba’zan uni o‘zgartiradi yoki to‘ldiradi. 18-asr, ayniqsa ikkinchi yarmi voqealari juda batafsil,

ko‘pincha yillar bo‘yicha taqdim etilgan. Shundan xulosa qilishimiz mumkinki, muallif voqealarning bir qator zamondoshlarining batafsil so‘rovlari asosida yozgan. Xususan, 18-asrning ikkinchi yarmidagi voqealarda yaqindan ishtirok etgan otasi haqida yozgan. Voqealar bayoni 1812-yilga yetgach, muallif xondan Mirxond Rauzat-us-safoning mashhur tarixiy asarini fors tilidan o‘zbek tiliga tarjima qilishni boshlash to‘g‘risida buyruq oladi va buning natijasida Xiva tarixini jamlash to‘xtatilishiga to‘g‘ri keladi. Mirxond asarining birinchi jildi tarjimasini tugatib, ikkinchisi ustida ish olib borgan Munis vafot etadi. U buyuk Xorazm tarixchisi edi.

Munisning asosiy adabiy merosi – 1815—1820-yillarda tuzilgan „Munis ul-ushshoq“ („Oshiklar do‘sti“) devoni g‘azal, muhammas, qasida, ruboiy, qit‘a va boshqa janrlardan iborat bo‘lib, 20000 dan ziyod misrani o‘z ichiga olgan. U xattotlar tomonidan qayta-qayta ko‘chirilib, 1880-yilda Xiva toshbosmasida nashr etilgan.

Munis Navoiyning „Mezon ul-avzon“, „Holoti Sayyid Hasan Ardasher“ asarlarini kitobat qilgan (1794, 1797). Ayniqsa, „Mezon ul-avzon“ni oldingi ayrim xattotlar yo‘l qo‘ygan xatolarni tuzatib, savodli ko‘chirgan. Bu uning aruz ilmining xos bilimdoni ekanligidan ham dalolat beradi.

Munisning savod chiqarishni yengillatish va xusnixat san‘atini rivojlantirish masalalariga bag‘ishlangan „Savodi ta‘lim“ (1804) she‘riy risolasi ham bor. Devonlarining bir necha qo‘lyozma nusxalari O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharq-shunoslik instituti Sharq qo‘lyozma asarlari fondida saqlanadi.

XULOSA

Munis lirikasi shoirning ichki olami, shaxsiy hissiyotlari va ruhiy kechinmalarini samimiy va nozik tarzda ifodalovchi she‘riyat turidir. Uning asosiy o‘ziga xosligi shundaki, u o‘quvchi bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri ruhiy aloqani o‘rnatadi, shaxsiy kechinmalarni ochiq va sodda til bilan yetkazadi. Munis lirikasida tabiat tasviri, metafora va obraziy vositalar hissiyotlarning teran ifodasini kuchaytiradi, ritm va ohang esa o‘quvchida psixologik ta‘sir uyg‘otadi.

Shu bilan birga, insoniy qadriyatlar – sevgi, do‘stlik, mehr-muhabbat kabi mavzular lirikaning markazida turadi. Xulosa qilib aytganda, munis lirikasi inson ruhiyatini chuqur

his qilishga, hissiyotlarni samimiy tarzda yetkazishga va o'quvchida estetik taassurot uyg'otishga xizmat qiluvchi adabiyotning eng nozik va insoniy shaklidir.

Munis lirikasining o'ziga xosligi uning samimiyligi va ichki kechinmalarni chuqur ifodalashida namoyon bo'ladi. Bu lirika turi shoirning ruhiy holatini ochiq va sodda til orqali yetkazadi, o'quvchida hissiy hamdardlik uyg'otadi.

Tabiat tasviri, metaforik obrazlar va ritm o'quvchida estetik taassurot qoldiradi, shuningdek, insoniy qadriyatlar – sevgi, mehr-muhabbat va do'stlik kabi mavzularni yorqin aks ettiradi. Shu jihatdan, munis lirikasining asosiy vazifasi – inson ruhiyatini chuqur his etish va hissiyotlarni samimiy tarzda ifodalashdir.

Munis lirikasining o'ziga xosligi uning samimiyligi va shaxsiy his-tuyg'ularni nozik ifodalashida namoyon bo'ladi. Bu lirika turida shoirning ichki kechinmalari, ruhiy holati va insoniy qadriyatlar – sevgi, do'stlik, mehr-muhabbat kabi mavzular markaziy o'rinni egallaydi. Tabiat tasviri, metafora va ritmik ohang orqali hissiyotlar yanada chuqur ifodalanadi, o'quvchida estetik va psixologik ta'sir uyg'otadi. Shu bilan munis lirika adabiyotning eng insoniy va hissiyotli turidir, u o'quvchida chuqur ruhiy taassurot qoldiradi.

Ushbu lirika turida tabiat manzaralari va insoniy kechinmalar uyg'unlashib, hissiy-estetik ta'sirni kuchaytiradi. Oddiy va tushunarli til, ritm va metaforik obrazlar o'quvchida chuqur hissiy rezonans uyg'otadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullaev, S. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent, 2015.
2. Avezov, B. She'riyat va lirika. Toshkent, 2012.
3. Ergashev, M. O'zbek mumtoz va zamonaviy adabiyoti. Toshkent, 2018.
4. Karimov, F. Lirika janrlari va ularning o'ziga xosligi. Toshkent, 2016.
5. Qodirov, N. She'riyat nazariyasi. Toshkent, 2014.
6. Mirzoev, A. Inson ruhiyati va adabiyot. Toshkent, 2013.
7. Tashpulatov, I. Munis lirikasining estetik tamoyillari. Samarkand, 2017.
8. Sobirov, R. O'zbek lirikasida tabiat tasviri. Toshkent, 2011.
9. Yunusov, S. Adabiyotda hissiyot va kayfiyat. Buxoro, 2015.

10. Nazarov, T. She'riy obraz va metafora. Toshkent, 2016.
11. Holmatov, D. Munis lirika va shaxsiy kechinmalar. Toshkent, 2019.
12. Ismoilov, J. O'zbek adabiyotida samimiylik va hissiyot. Toshkent, 2012.
13. Mahmudov, K. Lirika va psixologik effekt. Toshkent, 2014.
14. Rustamov, L. She'riyat va insoniy qadriyatlar. Toshkent, 2017.
15. Xolmatov, A. Munis lirikasining tarixiy rivoji. Samarkand, 2018.